

De reclassering en de werkstraf

R. Poort en J. Zengerink¹

1 Inleiding

In 1996 schreef de toenmalig minister van Justitie Sorgdrager aan de Tweede Kamer dat zij 'grote waarde (hechtte) aan een brede toepassing van taakstraffen'. Als redenen daarvoor noemde zij dat taakstraffen geschikt waren om korte vrijheidstraffen te vervangen, de mogelijkheden voor rechters uitbreiden, humaan zijn, en reïntegratie van justitiabelen bevorderden. Achteraan in het rijtje van voordelen kwam dat met taakstraffen de druk op 'de cellenproblematiek enigszins kon worden verlicht (Tweede Kamer, 1996). Zij wilde dan ook het aantal taakstraffen per jaar vergroten, onder andere door aanpassing van de wet, maar stelde tegelijkertijd dat 'de grenzen van het toepassingsbereik van de taakstraffen wel in zicht' waren. Dat was zoals gezegd in 1996. Er werden toen ongeveer 15.000 taakstraffen aan volwassenen opgelegd. Vorig jaar waren dat er een kleine 40.000 (Suurmond, Valkenburg & Wiekeraad, 2009).

Als er meer dan tien jaar geleden al werd gezegd dat de toepassing van de taakstraf haar plafond bereikte, maar het aantal daarna niettemin meer dan verdubbelde, dringt zich de vraag op wat er in de tussentijd gebeurd is om dat mogelijk te maken. En dat niet alleen, de vraag is ook wat er in de toekomst gebeuren moet om niet alleen de huidige kwantiteit, maar ook de kwaliteit in stand te houden, of zelfs te vergroten. In dit artikel proberen wij een antwoord op deze vragen te geven.

Allereerst beschrijven we kort de (ontstaans)geschiedenis van de werkstraf. Daarna gaan we in op de groei van de aantallen werkstraf, en laten we zien welke inhoudelijke en organisatorische ontwikkelingen daarmee samengingen. Vervolgens geven we een resumé van het wetenschappelijk onderzoek dat naar de werkstraf en de effecten ervan gedaan is, om dan uit te komen bij de plannen voor de toekomst. We sluiten af met enkele overwegingen bij (recente) maatschappelijke en politieke discussies, en samenvattende conclusies.

2 Geschiedenis van de werkstraf in vogelvlucht

De geschiedenis van de werkstraf begint in Nederland op 8 december 1971 met de zogenaamde 'betonvlechterszaak'. In deze zaak werd voor het eerst door een rechter (een

¹ R. (René) Poort is senior beleidsadviseur bij Reclassering Nederland. J. (Janne) Zengerink is projectsecretaris van het project Werkstraf Werkt!

Dit artikel is een bewerking en uitbreiding van hoofdstuk zes uit een literatuurstudie die R. Poort samen met K. (Karlijn) Eppink heeft gedaan naar de effectiviteit van de reclassering (2009, in druk). Dit onderzoek was ten behoeve van de Adviescommissie Onderzoeksprogrammering Reclassering.

politierechter om precies te zijn) een werkstraf opgelegd, als een bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke veroordeling. Dit initiatief leidde uiteindelijk tot een commissie die aan de regering adviseerde om experimenten voor dit soort 'alternatieve straffen' op te zetten. Begin jaren tachtig is de reclassering samen met de rechterlijke macht gestart met deze experimenten. Het doel was om justitiabelen in het kader van een voorwaardelijke veroordeling, onder toezicht, arbeid te laten verrichten (Tweede Kamer, 1996). Deze werden zoals gezegd eerst 'dienstverlening' genoemd, later 'alternatieve straffen', nog weer later 'taakstraffen'. In 1989 werd de taakstraf geïntroduceerd in het Wetboek van Strafrecht en in 2001 werd de taakstraf een hoofdstraf (Ministerie van Justitie, 2004). De taakstraf bestaat uit een werkstraf of een leerstraf of een combinatie van beide. De werkstraf bestaat uit onbetaalde arbeid, terwijl de leerstraf een verplichte training voor gedragsverandering is. Er zijn al enige tijd plannen om de leerstraf op te laten gaan in de voorwaardelijke sanctie.² In dit artikel behandelen wij dan ook alleen de werkstraf.

2.1 GROEI IN AANTAL

Nadat in de jaren tachtig het aantal werkstraffen gestaag groeide, van bijna 1700 in 1981 tot iets meer dan 6000 in 1990 (Ministerie van Justitie, 1996) kwam de aanwas gedurende de jaren negentig in een eerste versnelling, vooral door de bestrijding van de sociale zekerheidsfraude die vanaf 1992 op last van de ministerraad sterk werd geïntensiveerd. Aan het eind van de jaren negentig stond de teller op zo'n 20.000. Vanaf het begin van deze eeuw trad opnieuw een explosieve groei in, die in enkele jaren tot een verdubbeling leidde. Opvallend aspect van deze groei was de groei van het aandeel geweldsmisdrijven. Het lijkt erop dat na de 'opwaardering' van de werkstraf tot hoofdstraf vaker werkstraffen werden gegeven voor misdrijven die daarvoor met andere sancties werden bestraft. Tussen 2001 en 2007 verdubbelde het aantal werkstraffen voor geweldsdelicten (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2009).

2.2 ORGANISATIE VAN DE WERKSTRAF

In het begin van deze eeuw werden min of meer tegelijkertijd, maar onafhankelijk van elkaar, enkele veranderingen doorgevoerd die direct of indirect betrekking hadden op de uitvoering van de werkstraf. Wij noemen ze hier kort.

De genoemde groei van het aantal werkstraffen noopte de reclassering zich te bezinnen op de organisatie van de uitvoering van werkstraffen. Nadat in de loop der jaren verschillende constructies de revue waren gepasseerd, waarbij de ene keer de werkstraffen inte-

² Nadat eerst de commissie vrijheidsbeperking in 2003 had geadviseerd om de leerstraf op te laten gaan in de voorwaardelijke veroordeling, en daarna ook het IVA (Jacobs, van Kalmthout & von Bergh, 2006) eenzelfde aanbeveling deed op grond van haar onderzoek naar de toepassing van de voorwaardelijke veroordeling, schreef de minister van Justitie in 2006 aan de Tweede kamer dat hij deze aanbevelingen overnam (ministerie van Justitie, 2006).

graal onderdeel van het reclasseringswerk waren en de andere keer een afzonderlijke plaats in het bestel kregen, werd uiteindelijk besloten dat er aparte 'werkstrafunits' naast de 'reguliere units' moesten komen. De redenen hiervoor waren vooral dat door de hoeveelheid werkstraffen er moeilijk overzicht gehouden kon worden over de uitvoering.

Daarbij kwam dat vanaf 1 februari 2001 de opdrachten voor werkstraffen voor volwassenen via het Centraal Justitieel Incassobureau aan de reclasseringsorganisaties werden verstuurd. Dat maakte een gescheiden procesgang van de werkstraf wenselijker.

Een derde ontwikkeling was dat in de praktijk van de werkstraffen, vooral bij Reclassering Nederland, bleek dat steeds meer werkstraffen zonder verdere begeleiding werden uitgevoerd. Dat maakte een meer gestroomlijnde logistiek en organisatie mogelijk waarmee het overgrote deel van de werkstraffen als 'bulk' kon worden uitgevoerd.

Overigens was niet iedereen ervan overtuigd dat dit in alle gevallen een goede ontwikkeling was, en het was ook alleen Reclassering Nederland die een en ander over de gehele linie doorvoerde. De Inspectie voor de Sanctietoepassing stelde in 2005 dat met werkstrafunits veel slagvaardiger gereageerd kon worden op bijvoorbeeld fluctuerende instroom, maar dat de kleinschalige units van de SVG en het LdH daarentegen, ook door hun verbindingen met netwerken van maatschappelijke en geestelijke zorg beter in staat bleken om maatwerk te leveren (Inspectie voor de Sanctietoepassing, 2005). Wij komen nog op deze verschillen terug.

3 De reclassering en de werkstraf

De reclassering heeft zowel een justitiële als een maatschappelijke taak. Het vertrekpunt voor de reclassering zijn de justitiabelen, hun gedrag en de risico's die daar uit voort kunnen vloeien. Iemands problemen die ten grondslag liggen aan zijn delictgedrag zijn het uitgangspunt voor haar werk.

De reclassering gaat er vanuit dat justitiabelen ook zelf verantwoordelijkheid dragen voor hun gedrag en dat zij kunnen leren dit te veranderen. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan. Daarom helpt de reclassering hen die verantwoordelijkheid te dragen. Dat betekent dat zij hen begeleidt bij de veranderingen die ervoor nodig zijn en dat zij erop toeziet dat zij zich aan de afspraken houden die daarover gemaakt zijn. Dat geldt ook voor de daders die dat niet willen, want de reclassering gaat er vanuit dat motivatie ook veranderbaar is, desnoods onder dwang of drang.

Een uitzondering op deze uitgangspunten wordt gemaakt voor mensen die (tijdelijk) niet in staat zijn om hun eigen verantwoordelijkheid te nemen, of die behalve criminogene problemen ook andere problemen hebben. Het gaat dan om mensen met psychische en psychiatrische stoornissen, sommige verslaafden, en mensen met verstandelijke beperkingen. Deze justitiabelen hebben vaak ook andere hulp nodig naast wat de reclassering

hen kan bieden, zoals zorg of behandeling. De reclassering leidt hen naar deze zorg en zorgt ervoor dat deze inderdaad wordt uitgevoerd.

De oorspronkelijke term voor de huidige werkstraf – ‘alternatieve sanctie’ – geeft goed weer wat het karakter van de werkstraf in het begin was. De werkstraf was een alternatief voor de gevangenisstraf. En in de ogen van de reclassering een positief alternatief. Want de werkstraf was (en is) een mogelijkheid om een veroordeelde te straffen, zonder hem schade toe te brengen (zoals detentieschade door een gevangenisstraf). De werkgestrafte kan bijvoorbeeld zijn straf ondergaan zonder het risico te lopen zijn baan of woning te verliezen.

Daarbij kwam dat de reclassering in de werkstraf ook mogelijkheden zag om de straf zelf te combineren met agogische activiteiten (begeleiding tijdens de werkstraf). Een straf in de gemeenschap, zoals de werkstraf, heeft niet alleen de hiervoor genoemde voordelen, maar hij biedt ook veel meer kansen om het strafdoel resocialisatie vorm te geven. Dit was oorspronkelijk ook een belangrijk motief om de uitvoering ervan als een taak op zich te nemen. De visie van de reclassering is dat de werkstraf een uitstekend middel is om haar doelen te bereiken, omdat straf alleen niet werkt. Sommige tot een werkstraf veroordeelden zijn door de aard en omvang van hun problemen niet of nauwelijks in staat om meteen aan de werkstraf te beginnen. Voor hen geldt dat dan eerst aan deze problemen aandacht geschonken moet worden. In paragraaf 4.3 gaan we hier dieper op in.

4 Onderzoek

4.1 RECIDIVEVERMINDERING EN PREVENTIEVE EFFECTEN

De recidivevermindering als gevolg van werkstraffen, is niet veel onderzocht. Veel onderzoek is bovendien oud, of is in het buitenland uitgevoerd, waardoor het vaak minder bruikbaar is in de huidige Nederlandse situatie (Wartna, Baas & Beenackers 2004). Het algemene beeld is echter wel dat de recidive na werkstraffen lager is dan die na korte vrijheidstraffen. In Nederland is de verhouding 33% versus 63% (Wartna & Tollenaar 2006a).

Een dergelijke vergelijking is jammer genoeg niet zomaar te maken, vooral omdat de beide groepen veroordeelden meestal nogal verschillen (onder tot werkstraf veroordeelden zijn bijvoorbeeld veel meer *first offenders*). Ook kan het zijn dat vooraf vastgestelde criteria de sanctie uitsluiten voor bepaalde categorieën justitiabelen. En uit Brits onderzoek (May, 1999) is bijvoorbeeld gebleken dat “social factors affected the choice of disposal for those give a community penalty” (p. xi), een gegeven dat vervolgens weer het slagingspercentage beïnvloedde. Uit de spaarzame onderzoeken waarbij van dit manco geen sprake was, kan echter geconcludeerd worden dat werkstraffen iets minder recidive opleverden dan vrijheidstraffen (Muiluvuori 2001, Killias, Aebi & Ribeaud 2000). Ook is

met onderzoek duidelijk gemaakt dat juist werkstraffen die door de veroordeelden de moeite waard werden gevonden effectiever bleken, en dat gold in het bijzonder voor werklozen die tot een werkstraf veroordeeld waren (McIvor 1992).

4.2 BEGELEIDING

Lünnemann, Beijers en Wentink (2005) concludeerden dat er goede redenen zijn om meer aandacht te besteden aan de begeleiding van justitiabelen tijdens en na hun werkstraf. De reden daarvoor is dat vooral werkstraffen van justitiabelen met een hoog recidiverisico (als gevolg van problemen op criminogene gebieden) mislukken en omgekeerd, vooral werkstraffen van justitiabelen die geen problemen hebben, met succes worden afgerond. Die laatste categorie zou baat hebben gehad bij intensievere begeleiding.

Ook in andere landen ontstaan dergelijke stromingen. In Groot-Brittannië heeft men geëxperimenteerd met zogenaamde *pathfinder* projecten waarin de werkstraf weer werd 'aangekleed' om zo het gedragsveranderende effect van geregeld werk te benutten (Rex & Gelsthorpe, 2002; Rex, Gelsthorpe, Roberts & Jordan, 2003). De conclusies van deze experimenten lijken erop te wijzen dat deze werkwijze vruchten kan afwerpen. De onderzochte projecten die gericht waren op verwerving van vaardigheden en *pro-social modeling* waren succesvol. Over andere projecten, die bijvoorbeeld gericht waren op justitiabelegerelateerde behoeften, konden minder duidelijke conclusies getrokken worden, omdat de uitvoering ervan niet ideaal was.

Een van de resultaten van de experimenten is de zogenaamde *Enhanced Community Punishment* (zie bijvoorbeeld: Woodgate, 2003). De ECP is op basis van wetenschappelijk onderbouwde principes ontwikkeld om de resocialiserende en dus recidiveverminderende effecten van de werkstraf te vergroten, zonder te tornen aan de doelen van de straf. Het voert te ver om hier en detail op in te gaan. De resultaten zijn echter positief. Het merendeel van de veroordeelden is na deze 'uitgebreide werkstraf' niet opnieuw veroordeeld (HM Inspectorate of Probation, 2006).

Lünnemann (2006) vond dat de begeleider en werkmeester van een werkgestrafte een grote rol spelen in het succesvol verlopen van de werkstraf, waarbij het motiveren van de veroordeelde een belangrijk onderdeel vormt. Dat is zeker bij de veroordeelden die dat geldt in het bijzonder voor de 'zeer moeilijk te plaatsen werkgestraften op de groepsprojecten of de verslaafde werkgestraften (Lünneman et al. 2006, p. 54). Werkmeesters zijn immers in veel gevallen hele werkdagen met de veroordeelden op touw en gedurende die tijd komt veel meer boven water dan slechts zaken die met de uitvoering van de werkstraf te maken hebben. Ook Bol (1995) concludeert in haar literatuurstudie dat de band tussen veroordeelde en uitvoerder van groot belang is. Vooral bij contacten van langere duur, bijvoorbeeld een werkstraf, kan een hechtere band ontstaan die de effectiviteit bevordert. Begeleiding van de justitiabele bij de uitvoering van de straf en naleving

van de afspraken die hieraan verbonden zijn zou dan dus ook een gunstig effect hebben, waardoor de kans van slagen van de straf wordt vergroot.

4.3 ONDERZOEK IN NEDERLAND

In de afgelopen jaren zijn er maar liefst vier onderzoeken gedaan naar verschillende aspecten van de werkstraffen (Lünneman, Beijers, & Wentink, 2005; Inspectie voor de Sanctietoepassing, 2005 & 2006a; Raad voor de strafrechttoepassing en Jeugdbescherming, 2005; Algemene Rekenkamer 2007). Het voert te ver om en detail in te gaan op de uitkomsten van deze onderzoeken. Enkele ervan zijn reeds in de vorige paragrafen genoemd. Hier volstaat de constatering dat over het algemeen de bevindingen tot de conclusie leidden dat het fundament van de werkstraffen goed op orde was en dat daarom een volgende stap kon worden gemaakt op weg naar verdere optimalisering. De reclassering bleek de enorme groei van werkstraffen goed op te hebben gevangen, onder andere door de afhandeling van werkstraffen efficiënter in te richten. Dat achtte de onderzoekers dan ook een stabiele basis om verder te kijken naar de mogelijkheden voor kwaliteitsverbetering van de uitvoering. De uitvoering van de werkstraf kon nog steeds kwalitatief beter, efficiënter en consequenter, en daarnaast kon er naar de mening van de onderzoekers een grotere inzet worden geleverd op het terugdringen van recidive voor, tijdens en na de werkstraf. Hierbij bleek dat de verschillende werkwijzen van de drie reclasseringsorganisaties ieder zo hun eigen voordelen hadden.

De aanbevelingen zijn overigens niet alleen geschreven aan het adres van de Reclassering, maar ook aan die van ketenorganisaties die immers ook bij kunnen dragen aan kwaliteitsverbeteringen in de uitvoering van de werkstraffen. Daarom heeft de minister van Justitie de reclasseringsorganisaties (Reclassering Nederland, Stichting Verslavingsreclassering GGZ-Nederland, en het Leger des Heils Jeugdzorg en Reclassering) opgedragen om in een project en in samenwerking met de ketenpartners (het Openbaar Ministerie, De rechterlijke Macht, en het Centraal Justitieel Incassobureau) de aanbevelingen uit de onderzoeken verder uit te werken in enkele opdrachten en die vervolgens uit te voeren. Het is de bedoeling dat het hele proces, vanaf arrestatie tot en met de uitvoering en succesvolle voltooiing, structurele verbeteringen plaats gaan vinden, waaraan alle betrokken organisaties zich verbinden.

Dit mondde uit in het project 'Werkstraf Werkt!', waarin alle betrokken partijen (de rechterlijke macht (OM en ZM), het Centraal Justitieel Incassobureau en de drie reclasseringsorganisaties) gezamenlijk werken aan zowel de organisatorische en logistieke optimalisering van de werkstraf, als aan de inhoudelijke verdieping ervan. Bij dat laatste zal vooral de nadruk gelegd worden op de recidivevermindering door werkstraffen.

Dat zal betekenen dat in de toekomst voor een deel van de werkgestaften er meer mogelijkheden zullen worden geschapen om deze samen te laten gaan met andere strafrechte-

lijke interventies enerzijds, en agogische dan wel sociale ondersteuning anderzijds. Daarvoor zal vaker gebruik gemaakt gaan worden van combinaties van de werkstraf met (deels) voorwaardelijke sancties, waarbij de reclassering naast de werkstraf ook in een toezicht op de bijzondere voorwaarden activiteiten onderneemt om iemands relevante criminogene factoren aan te pakken.

Daarnaast zal de reclassering meer gaan investeren in de verantwoorde reïntegratie van werkgestraften die zonder hulp daarbij ofwel de werkstraf niet eens kunnen uitvoeren, ofwel onvoldoende baat hebben bij een werkstraf. Te denken valt dan aan werkgestraften die eerst en/of tegelijkertijd geholpen worden bij praktische zaken, voor wie zorg geregeld wordt (zoals bijvoorbeeld sommige verslaafden en daklozen), of voor wie tijdens de werkstraf ook een traject voor arbeidsreïntegratie wordt opgezet (zoals voor langdurig werklozen).

Dit alles bij elkaar kan er bijvoorbeeld toe leiden dat iemand een gedragsinterventie voor arbeidsvaardigheden volgt, vervolgens een werkstraf uitvoert, die aansluit op een traject voor arbeidsreïntegratie dat wordt begeleidt door de reclassering.

Een belangrijke voorwaarde voor dergelijke inhoudelijke verbeteringen is dat er ook meer aandacht komt voor de advisering door de reclassering voorafgaand aan een werkstraf, zodat bereikt wordt dat veroordeelden de voor hen meest geschikte werkstraf of combinatie van werkstraf en andere sanctie(s) krijgen.

5 Maatschappelijke discussie: punitiviteit

In de loop der tijd heeft de reclassering met haar ketenpartners de werkstraf als een volwaardige sanctie weten te ontwikkelen. Niettemin is de positie van deze straf niet onomstreden. Hoewel er bij het nut en de noodzaak van de andere hoofdstraffen (de geldboete en de vrijheidsstraf) ook verstandige kanttekeningen geplaatst zouden kunnen worden, zijn het toch vooral de werkstraffen die het in politieke en maatschappelijke debatten moeten ontgelden. Onderstaand gaan we aan de hand van een telkens terugkerende thema kort in op deze discussies.

Een van de kwesties die sinds het begin van de werkstraf af en aan de nodige aandacht kreeg is het punitieve karakter van de werkstraf. De standpunten van tegenstanders van de werkstraf in de discussies hierover waren (en zijn) vrij eenvoudig en telkens hetzelfde: de werkstraf is geen straf, want een paar uurtjes in een plantsoen de perkjes aanhaken is een peulenschil. In 1993 constateerde van der Laan dat het Nederlandse publiek door de bank genomen gunstig gestemd was jegens de 'alternatieve straf'. Tegenwoordig lijkt dat wel anders. Wie op het internet belangstellend de discussies volgt naar aanleiding van krantenberichten over werkstraffen, moet constateren dat tenminste bij een deel van het publiek de werkstraf heeft afgedaan. En niet alleen bij het publiek.

Ook de media en in hun kielzog sommige politici doen regelmatig een duit in het zakje door openlijk hun verontwaardiging te uiten over werkstrafvonnissen die zij voor bepaalde delicten of delictplegers te licht vinden.

Ook in dit tijdschrift is over deze kwestie gediscussieerd. Teeven en van Kuijck (2008) debatteerden over de werkstraf naar aanleiding van een uitzending van het programma Zembla waarin aan de kaak werd gesteld dat regelmatig werkstraffen werden opgelegd aan plegers van zeden- en geweldsdelicten en aan recidivisten. Dat zou, zo beweerden de programmamakers en Teeven, tegen de bedoeling van de wetgever in gaan. Rechters gingen buiten hun boekje. De oplossing die Teeven daarvoor aandroeg was nogal makkelijk: een ander boekje.

In zekere zin stelt zo een oplossing teleur, want ze slaat de discussie dood. verdere gedachtewisseling wordt verdrongen door een machtsspel, waarbij de politiek al snel naar het grofste geschut grijpt. Nieuwe wetgeving dus, waarin bepaalde plegers van bepaalde delicten (gewelds- en zedendelicten) en recidivisten moesten worden uitgesloten van sanctionering met een werkstraf.

Inmiddels lijkt het daarvan te komen. Er is wetgeving in de maak om precies die beperkingen in het gebruik van de werkstraf vast te leggen. Dat het merendeel van de verwijten dat in Zembla ter tafel kwam onterecht was, zoals later uit onderzoek bleek, deed er niet meer toe, de rechterlijke macht moest aan banden worden gelegd. (Of dat inderdaad zal gebeuren, is trouwens de vraag, want in de consultatie liet de Raad voor de rechtspraak weinig van het wetsvoorstel heel.)

Van Kuijcks antwoord op Teeven is feitelijk het antwoord dat ook door het genoemde project Werkstraf Werkt! gezocht wordt: verdere verbetering van de werkstraf, zowel voor wat betreft de inhoud ervan als voor wat betreft de uitvoering en de (eventuele) tenuitvoerlegging. Met een dergelijk antwoord komen we ook veel dichterbij waar het om moet gaan, dat op grond van de persoon van de dader en de feiten die door hem zijn gepleegd de rechter bepaalt welke straf het meest past. De vraag of de werkstraf punitief genoeg is, doet er dan inderdaad niet meer toe. Waar het om gaat is voor wie de werkstraf in welke gevallen de geschikte straf is.

En als dan iemand een werkstraf moet uitvoeren, is het niet omwille van de punitiviteit belangrijk hoe deze wordt ingevuld, maar omwille van de effectiviteit. Als eenmaal bepaald is dat iemand een werkstraf krijgt, moet deze zo worden uitgevoerd dat de ermee beoogde doelen zo goed mogelijk bereikt worden. Bij de een kan dat door hem perkjes aan te laten harken, bij de ander door hem in de keuken van een bejaardenhuis te laten werken. Het is aan de reclassering om binnen vastgestelde kwaliteitskaders de invulling van de werkstraf per geval te bekijken.

6 Conclusies

Hoewel niet meteen na de eerste rudimentaire werkstraffen deze sanctie door iedereen volledig werd aanvaard, en ook heden ten dage zo nu en dan door deze en gene twijfels worden geopperd bij het nut en de noodzaak ervan, durven we toch te stellen dat de werkstraf niet meer valt weg te denken uit het Nederlandse Sanctiestelsel. En dat is niet alleen omdat er maar liefst 40.000 werkstraffen per jaar worden opgelegd en uitgevoerd. Ook inhoudelijk is de werkstraf een onmisbare component van het systeem. Het is zowel een goed middel om veroordeelden te straffen door hen te laten werken, als een goed middel om te gebruiken als een opstap naar hun reïntegratie.

Nadat in de afgelopen jaren bij een groot deel van de werkstraffen het accent vooral op 'uren draaien' heeft gelegen, zal in de nabije toekomst vooral weer aandacht gegeven gaan worden aan dat laatste aspect.

Het doel daarvan is duidelijk: recidivevermindering.

Literatuurlijst is bij de redactie op te vragen.